

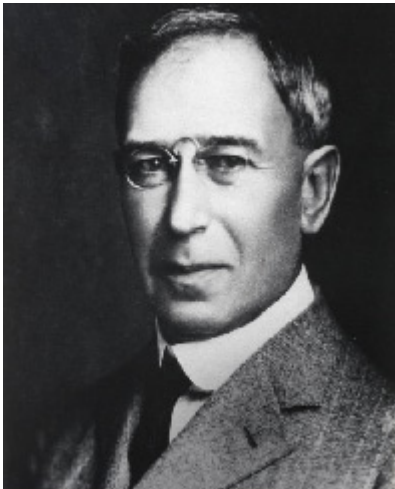
ВИДАТНІ АМЕРИКАНЦІ – УРОДЖЕНЦІ НАШОГО КРАЮ

Відомий російський літератор, історик та археолог Леонід Вернський - онук лауреата Нобелівської премії І.Є.Тамма, – збираючи матеріали про дитинство і юність славетного діда, які минули в Єлисаветграді, зробив несподіваний, але надзвичайно приємний для нас, мешканців цього міста, висновок: **„Феномен Єлисаветграда заключається, пожалуй, в том, что ни один уездный город в России не дал на рубеже веков такого количества талантов.”** Ця думка вперше була висловлена років 20 тому і здавалась на ті часи лише компліментом на адресу міста: надто мало знали ми, одурманені комуністичною міфологією, історію Єлисаветграда.

Сьогодні я, автор цих рядків, упродовж багатьох років збираючи відомості про видатних уродженців Єлисаветградського та Олександрійського повітів і сучасної Кіровоградської області для книги „Визначні постаті Степової Еллади” (без особливої надії, що вона побачить світ) можу проілюструвати вислів онука І.Є.Тамма. Нині у моїй базі даних – довідки про понад 3000 (!) визначних особистостей, пов’язаних з нашим краєм.

Звісно, переважна більшість талановитих уродженців Єлисаветградщини (маю на увазі сучасну Кіровоградську область) дісталась і продовжує діставатися Україні та Росії. Проте й інші країни світу при цьому не залишаються обділеними. Популярний вислів „Нашого квіту – по всьому світу” можемо наповнити реальним змістом. З цього приводу варто було б навіть написати велику книгу під умовною назвою „Єлисаветград – світові” про уродженців міста, які стали видатними американцями, ізраїльтянами, німцями, французами і т.д.

Почнемо з „наших людей в Америці”. Ми свідомо звужуємо тему, не згадуючи тих наших земляків, які опинилися в США як політичні емігранти після 1917 та 1945 років. Їх багато, їм Америка надала притулок і засоби до існування, можливість творити для своєї втраченої Вітчизни, але вони продовжували залишатися українцями та росіянами, ностальгійно мріючи про повернення на батьківщину. Мова йтиме про тих уродженців Єлисаветградщини, для яких Сполучені Штати Америки стали рідною країною, якій вони віддали свої таланти, і чий імена нині – гордість цієї наддержави.

Перша хвиля еміграції з Російської імперії до США почалася саме з Єлисаветграда, де у квітні 1881 року відбувся перший у новітній історії єврейський погром. І першими у складі 70 чоловік, хто у 1884 році ступив на американську землю у пошуках кращої долі, були уродженці нашого міста. Серед них і 18-річний випускник Єлисаветградської громадської гімназії Мойсей Георгійович Гомберг (1866-1947). Енергійність, підприємливість батьків та власні виняткові здібності дозволили йому закінчити Мічиганський університет (1890). Мозесу Гомбергу судилося стати видатним американським хіміком-органіком, якого називають „батьком хімії радикалів”. Уродженець Єлисаветграда в 1900 році відкрив існування трифенілметильних з’єднань, а в 1924 році розробив спосіб отримання діарилів з ароматичних з’єднань. Це він створив перший антифриз для автомобілів! З 1914 року Гомберг – член Національної Академії Наук США, з 1931 – президент Американського хімічного

товариства.

Серед уродженців Єлисаветграда в США, до речі, маємо ще одного президента – президента Америки баскетбольної Моріса Подолова (1890-1986). Юрист за фахом (випускник Єльського університету 1913 року), він став видатним спортивним реформатором та функціонером. Був спочатку президентом Американської Хокейної Ліги, а в 1946 році йому – людині бездоганної репутації – доручили створити Баскетбольну Асоціацію Америки, обрали її першим президентом, і на цій посаді він перебував до 1963 року. Таким чином, в історію спортивного руху США Подолов увійшов єдиною людиною, яка одночасно керувала двома найпопулярнішими професійними лігами. У 1949 році йому вдалося об’єднати Баскетбольну Асоціацію Америки з Національною Баскетбольною Лігою – так виникла знаменита НБА.

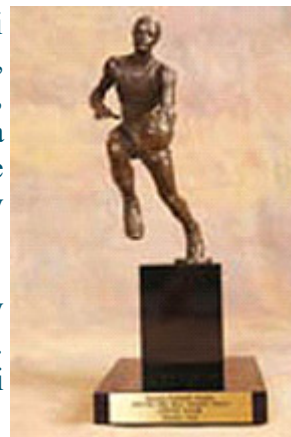
Упродовж 17 років, займаючись розвитком професійного баскетболу США, уродженець Єлисаветграда проявив видатні організаційні здібності, адміністративний хист, мудрість і далекоглядність.

Реорганізація НБА стала головною справою його життя. Подолов розширив НБА до 17 команд, розподілив їх по трьох підгрупах, склав розклад 557 ігор. Йому вдалося у 1954 році укласти перший контракт з телебаченням на трансляцію матчів НБА. Цьому, передусім, посприяло те, що Подолов першим оцінив важливість для розвитку баскетболу так званого „24-секундного годинника”. Завдяки його запровадженню вдалося зробити гру команд більш темповою, результативною та видовишною. Президент НБА замовив ці таймери кожній команді та умовив їхніх власників вести чесну боротьбу.

Після запровадження „чистого ігрового часу” баскетбольні поєдинки завоювали любов глядача. Подолов придумав надзвичайно ефективну систему комплектування команд, за якою право придбати найперспективнішого баскетболіста-новачка з університетських команд здобуває найслабкіший за підсумками сезону клуб. Ця новація дозволила вирівняти клас команд: позбутися нахабних „гегемонів” та відвертих аутсайдерів.

Найцікавіше те, що революцію у світовому баскетболі вдалося здійснити людині далеко неспортивної статури, дуже маленького зросту (157 см!). Більше того, людина, ім'я якої золотими літерами вписане в історію американського баскетболу, говорила, що не дивиться баскетбол по телебаченню: „Я не люблю цю гру, вона мені, власне, не подобалася ніколи”. Моріс Подолов якось зізнався: „Мене ніколи не цікавив ні баскетбол, ні хокей. Я лише прагнув якомога краще виконати справу, яку мені доручили”.

А проте, починаючи з 1955 року, найціннішому гравцеві НБА за підсумками сезону вручається приз (на знімку), названий на честь першого президента НБА (англ. Maurice Podoloff Trophy). Це чи не найпочесніший трофей, про який мріють всі зірки баскетболу.

У 1907 році до Америки потрапили брати Мейер і Оскар Боданські. Обидва народилися в Єлисаветграді (старший у 1896 році, менший у 1901-му), у майбутньому видатні американські біохіміки. **Мейер Боданський** (1896-1941) навчався у Корнуельському університеті, де отримав ступінь бакалавра (1918). У 1923 він уже - доктор медицини, з 1926 - професор. Працював у Чиказькому і Стенфордському університетах, очолював науково-дослідні лабораторії. Автор монографії з фізіологічної хімії (1937), підручників з біохімії. Першим у світі провів хімічні дослідження реакцій, які виникають при всмоктуванні організмом кальцію та вітамінів; при захворюванні нирок та порушень ендокринної функції. У 1937 р. за монографію „Хімія серцевої діяльності” Мейер Боданський відзначений Техаським Патологічним Товариством „за видатний внесок у медичну науку”.

Оскар Боданський (1901-1977) - випускник Колумбійського університету. Працював у Медичній школі Галверстоуна Техаського університету (до 1930), Медичному коледжі Нью-Йорського університету (до 1938), Чиказькому університеті, був головним біохіміком Інституту з вивчення раку. Доктор медицини (1938). У 1942-1945 р.р. очолював Відділ біохімії Служби хімічної зброї США. Автор декількох книг (у співавторстві з братом) з проблем біохімії захворювань та понад 200 статей. У 1940 році брати Оскар і Мейер Боданські написали свою головну книгу - монографію „Біохімія захворювань”, яка була перекладена на декілька мов і дотепер використовується у всьому світі. У 1978 р. пам'яті Оскара Боданського був присвячений збірник наукових праць.

Та особливо багато наших земляків в США серед діячів мистецтва. В Єлисаветграді народився композитор, педагог і мистецтвознавець **Платон Брунов** (1863-1924). Хлопець навчався у Варшавському

музичному інституті. Пізніше був учнем А. Г. Рубінштейна і М. Римського-Корсакова у Петербурзькій консерваторії. У 1891 році виїхав до США. Після року гастрольних поїздок оселився у Нью-Йорку, викладав історію російської музики слухачам старших курсів, вів оперний клас в Інституті музичного мистецтва. Читав лекції з мистецтвознавства на Форумі сучасного мистецтва, був диригентом „Сучасного симфонічного оркестру” в Нью-Йорку, музичним критиком газети „Джуйш Дейлі Форвард”. Брунов - автор 4-х симфоній: „Російська революція”, „Повернення євреїв у

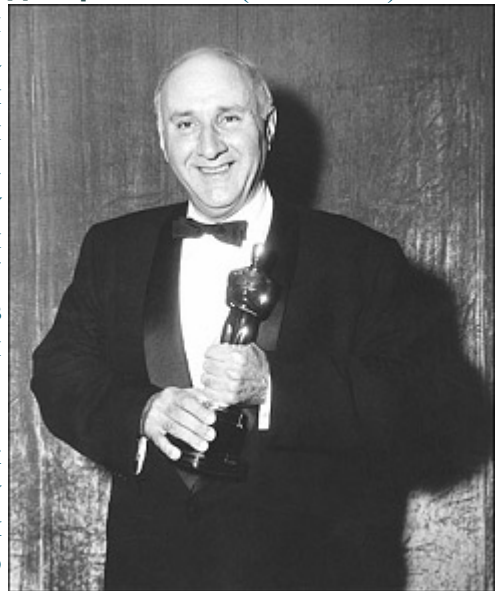
Палестину”, „Римський карнавал”, „Титанік”; увертюри „Росія”, опери „Рамона”; ораторій, творів для скрипки, фортепіано, вокальної музики (у тому числі – „Пісень свободи”, 1905). Брунов – перший оранжувальник єврейських пісень, автор збірника їх обробок „Єврейські народні пісні” (1911) для фортепіано. Написав книги: „Десять заповідей піаніста” (1913), „Із ділового листування музейних знаменитостей” (1901).

Також в Єлисаветграді народився американський композитор і скрипаль **Семюель Гарднер** (1891-1984). Його родина емігрувала до США у 1893 році. У 7 років хлопчик почав займатися музикою (скрипка). Згодом навчався в Інституті музичного мистецтва. У 1914 році грав другу скрипку в Квартеті Кнайзеля, у 1915-1916 р.р. працював помічником концертмейстера Чиказького симфонічного оркестру. У подальшому викладав у Джульєрдській школі (1924-1926), Колумбійському університеті та Університеті штату Вісконсін. Написав декілька навчальних посібників. Музичні твори Гарднера призначені для скрипки та струнного ансамблю. За струнний квартет ре-мінор (1918) Гарднер удостоєний Пулітцерівської премії.

Відомим американським композитором став син єлисаветградського лікаря Зіновія Тьомкіна та відповідно племінник видатного єврейського політичного і громадського діяча Володимира Тьомкіна (головного рабина м. Єлисаветграда, одного з перших у Російській імперії палестинофілів та сіоністів) **Дмитро Тьомкін** (1894-1979). Юнак

навчався у Петербурзькій консерваторії у Фелікса Блуменфельда (також уродженця Єлисаветграда), Ізабелли Венгерової та Олександра Глазунова. Працював тапером у кінотеатрах, акомпаніатором балерини Тамари Карсавіної. У 1920 році Дмитро Тьомкін написав музику до грандіозної постановки „Штурм Зимового Палацу”. В 1921 р. переїздить до Німеччини, де жив батько; виступає з концертами як піаніст. З 1925 до 1967 року

Тьомкін живе і працює в США (Нью-Йорк). Він справив величезний вплив на світову кіномузику, ставши фактичним батьком сучасного кіносаундтреку. Його творчість пов'язана з Голлівудом, він автор музики до багатьох фільмів (понад 150!) знаменитих режисерів Чарлі Чапліна, Альфреда Хічкока, Стенлі Крамера та ін. Тьомкін - 4- разовий володар найпрестижнішої кінопремії Оскар. У 1953-му отримав відразу дві статуетки: за музику до вестерну „Рівно опівдні” (1953) та за пісню до цього фільму. У 1955 та 1958 р.р. - за музику до фільмів „Високий і могутній” та „Старий і море” (екранізацію повісті Хемінгуея). У 1969 році виступив продюсером популярного вестерна „Золото Маккени”. Остання робота в кіно – музика до біографічного фільму радянського режисера І.Таланкіна „Чайковський” (1971). Двічі

відзначений французьким орденом Почесного легіону. Сам Тьомкін написав автобіографію (1959), а у 1984 році в Лондоні побачила світ монографія відомого музикознавця Крістофера Палмера „Дмитро Тьомкін. Портрет”. Композитор називав себе то росіянином, то українцем і ніколи... євреєм. Причину цього дослідники вбачають у складних напружених стосунках з батьком-сіоністом. Та хоч як там було, композитор органічно поєднав у своїй творчості музичні культури різних народів (український народний мелос, російську класику, джаз і кантрі). Його музика продовжує використовуватися в кіно. Зокрема, на початку стрічки К.Тарантіно „Беславные ублюдки» (2009) звучить тьомкінська тема з фільму «Форт Аламо». 21 вересня 1993 року Поштова Служба США випустила в світ серію марок „Легенди Американської музики”, присвячену шести найвидатнішим композиторам Голлівуду. На одній з них зображений Дмитро Тьомкін.

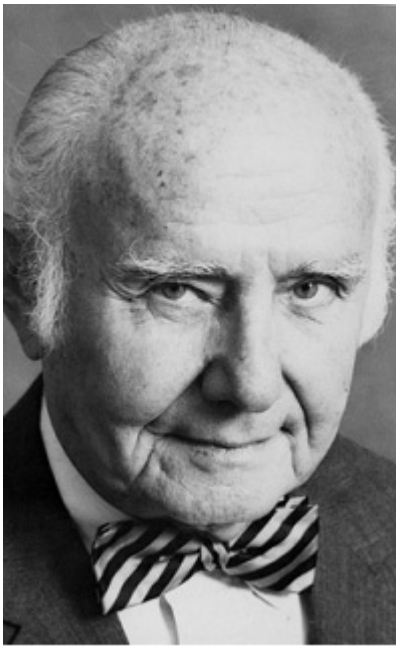
Уродженець Новоархангельська **Савелій (Звулун) Квартін** (1874-1953) прославився передусім як неперевершений співак, кантор. 7-річним хлопчиком вперше заспівав у синогогальному хорі на вдячному молебні з нагоди того, що містечко, завдяки втручання православного священика, обминув єврейський погром (1881). Батько належав до заможних хасидів (торгував текстильними виробами) і тривалий час не дозволяв синові присвятити життя вокальному мистецтву. Лише після тріумфального виступу в Єлисаветградській синагозі у 1890 вдалося зламати опір батька. Потім юнак дав благодійний концерт для місцевої інтелігенції на користь Червоного Хреста. В Єлисаветграді отримав перші уроки музики й співу від піаніста Ширмана та колишньої оперної співачки Бромберг. Виступати у якості кантора почав з 1896. Музичну освіту здобув у Відні. Співав у синагогах Одеси, Будапешта, Відня, Петербурга. З 1919 – в еміграції (США).

Виступав у Метрополітен-опера та в синагогах різних міст. Був кантором у Брукліні та Нью-Джерсі. Став найбільш високо оплачуваним в світі єврейським співаком. У 1936-1937 співав в Єрусалимі, де вирішив побудувати будинок. Був не тільки співаком, а й літургійним композитором, виступав з концертами. Залишив багато грамофонних записів, у тому числі власних творів. Володів лірико-драматичним тенором рідкісної краси. Тембр голосу був настільки насиченим, що деякі слухачі сприймали його за баритон. Твори видані у збірниках „Напевы Звулуна” (1928), „Молитвы Звулуна” (1938). Написав спогади на ідиші „Моє життя” (1952). Завдяки сучасним електронним технологіям, на які переведені грамофонні записи, феноменальний голос Квартіна продовжує зачаровувати глядачів.

Та все ж найпопулярнішим серед американських композиторів – наших земляків – є уродженець м. Олександрії **Шалом Секунда** (1894-1974). Родина переїхала до США у 1907 році. Там хлопець закінчив музичну школу, брав приватні кроки у відомого музиканта Е. Блоха; згодом навчався у Колумбійському університеті. Перший музичний спектакль (спільно з С. Шмулевичем) поставив у 1914 році. У 1920-1940-х рр. Шалом Секунда - музичний директор єврейських театрів Філадельфії, Сент-Луїса та ін. З 1950 по 1961 рік працював музичним директором Бруклінського єврейського центру. З 1967 року викладав музикознавство у Нью-Йоркському університеті, працював у єврейських театрах. Секунда - автор опери „Суламіф”, понад 1000 пісень, 60 мюзиклів та інших творів. Його пісня „Бай мір бісту шейн” („Для мене ты самая красивая...”) визнана кращою мелодією ХХ століття, перекладена на 80 мов.

Щиру приязнь і симпатію до українського мистецтва через усе життя проніс американо-єврейський актор і співак **Давид Медов** (1888- 1978), який народився в Єлисаветграді. Театральну кар’єру юнак розпочав у 1907 році, вступивши до української трупи, яка гастролювала в м. Бобруйську (Білорусія). До початку 1-ї світової війни виступав в українських трупах Суходольського, Гайдамаки-Вертепова та ін. У 1915 році разом з дружиною, співачкою Раїсою Соловйовою виїхав до Америки. Дебют на американській сцені

відбувся у Чикаго в Імперському театрі Йосефа Кеслера та Сари Адлер в опереті А. Гольдфадена "Шуламис". У 1916 році Медов уклав контракт з Нью-Йоркським національним театром Бориса Томашевського, який включив співака до складу оперети Й. Румшинського. На початку 20-х рр. наш земляк грав у російсько-українському театрі „Бублички”. Після тріумфального виступу в опереті „Зламана скрипка” (арія з неї „Іх брэнг айх а грус фин дер хейм” стала „візитівкою” актора) вирішує остаточно залишитися на єврейській сцені. Тоді ж укладає перші контракти з фірмами грампласту Columbia, Victor, Brunswick. Однак за будь-якої нагоди Медов виступає і на українській сцені. А 12 грудня 1930 року в складі трупи Кунст театру в Бронксі він зіграв у перекладеній на ідиш п’єси І. Котляревського "Наталка-Полтавка".

Уже згаданий нами **Борис Томашевський** (1868-1939) – єврейсько-американський актор, режисер, драматург, театральний діяч – уродженець містечка Златопіль (нині у складі Новомиргорода). Син актора і драматурга Пінхаса Томашевського (1842-1914), він отримав на батьківщині традиційну єврейську освіту. Після погрому в Єлисаветграді (1881) родина емігрувала до США. Хлопець працював на тютюновій фабриці, співав у хорі нью-йоркської синагоги. У 1882 році вперше вийшов на сцену в спектаклі „Чарівниця” А. Гольдфадена. У 1886-му в Чикаго створив перший єврейський театр, що грав на ідиші; став його директором. У 1892

році повернувся у Нью-Йорк, де придбав Народний театр; ставив п’єси Гольдфадена, Якова Гордіна, С. Юшкевича, О. Димова, І.Золотаревського. У 1912 році заснував у Нью-Йорку Національний театр, в якому працював 40 років; здійснив постановку 50 спектаклів, писав до них музику й пісні. В 1908-му видав у Нью-Йорку збірник „Театральные произведения Томашевского”, куди включив статті й спогади. Деякий час (1910) видавав журнал „Єврейська сцена”. У 1935 році зняв кінофільм „Бар Міцва”. Автор книг: „Історія канторства” та „Історія мого життя” (1937).

Що стосується репертуару єврейських театрів Америки, то його постачали, в основному, драматурги, також вихідці з Єлисаветградщини. І першим тут слід назвати талановитого журналіста, видатного громадського і релігійного діяча **Якова Гордіна**(1853-1909). Хоча він народився у Миргороді на Полтавщині (деякі дослідники, щоправда, вважають, що це сталося у нашому Новомиргороді), але відомим став після того, як оселився в Єлисаветграді. Гордін активно співробітничав у газеті „Єлисаветградский вестник” під псевдонімом Іван Колючий. У 1880 році заснував у нашому місті організацію „Духовно-біблійне братство”, яке намагалось примирити іудаїзм з християнством (проіснувало близько 10 років). Великий вплив на євреїв-дисидентів справило вчення Льва Толстого. Познайомитися з діяльністю братства в Єлисаветграді приїздило багато відомих людей. Зокрема з щирим співчуттям до Гордіна та його „братчиків” поставилася Софія Русова під час короткого перебування в Єлисаветграді (1883), про що згадує в своїх мемуарах. У 1891 році через переслідування Гордін вимушений був емігрувати до США, де став знаменитим драматургом (автором близько 80 драм і

комедій), засновником єврейської міщанської драми. На російській сцені успіхом користувалися його п'єси: „За океаном”, „Мілла Ефрос”, „Сирітка Хася”. Остання, до речі, ставилася і в Єлисаветграді.

„Королем мелодрами” сучасники називали уродженця Єлисаветграда **Ісидора-Іцхака Золотаревського** (1875-1945). У юності майбутній драматург багато мандрував містами України, працював бібліотекарем, продавцем газет. З 1890 року жив у США. Тут вивчив англійську мову та ідиш. З 1883 року розпочав театральну діяльність. Автор понад 100 п'єс, які ставились театрами за участю знаменитих акторів (Яків Адлер, Давид Кеслер, Борис Томашевський, Берта Каліш та ін.). Найвідоміші з них: „Єврейська Анна Кареніна” (1909), „Єврейський Гамлет” (1914), „Карти” (1910), „Гроші, кохання і ганьба” (1923) та ін.

Класиком американського образотворчого мистецтва називають сьогодні живописця і педагога Івана Григоровича Олінського (1878-1962). Він народився в Єлисаветграді. Перші уроки малювання отримав, відвідуючи безплатні (утримувались місцевим земством) Вечірні Рисувальні Класи (ВРК) для всіх бажаючих (незалежно від віку, статі і станової належності при Єлисаветградському земському реальному училищі (ЄЗРУ). Після 1890 року з батьками емігрував до США. У 1898 закінчив Національну академію мистецтв і дизайну в Нью-Йорку. Виконав настінні розписи лютеранської церкви Св. Томаса у Бронксі (1920-1922). З 1912-го впродовж 50 років викладав у Національній АМ США, у 1919 році обраний академіком. У 1928-1934 та 1944-1962 р.р. одночасно вів курс портретного живопису у Художній Студентській Лізі. Працював у заснованій ним студії Greenwich Village. Удостоєний премії Карнегі та багатьох інших нагород. Персональні виставки влаштовувались у 1930, 1931, 1962 (Нью-Йорк), 1985 (Бостон), 1995 (Олд-Лайн). Твори представлені у зібраннях Національної АМ, Бруклінському музеї, Художньому інституті Чикаго, Музеї образотворчого мистецтва Бостона. У 1995 році в США вийшла книга про творчість Олінського. Неперевершений майстер жіночих портретів, виконаних у кращих традиціях реалістичного мистецтва. На знімку: один з них під назвою „Старомодна сукня” (1913).

Американський живописець і графік Аббо Островський (1889-1975) також уродженець Єлисаветграда. Початкову освіту здобув у нашому місті. Як і Олінський, відвідував ВРК при ЄЗРУ. Юнаком поселився у Нью-Йорку, навчався у Національній академії рисунка та міському коледжі. Крім картин, виконав багато рисунків олівцем та гравюр. Його основний жанр – американський міський пейзаж (індустріальний) та вуличні сценки. Персональні виставки відбулись у 1931 р. (Американський національний музей у Нью-Йорку та Музей мистецтв у Балтіморі) і 1936 р. (галерея Ф. Коннель, Нью-Йорк). Був членом декількох американських художніх об'єднань, роботи друкувались у нью-йоркських журналах. Багато років вів рисувальні класи в університетській колонії. Був засновником і керівником Альянсу художніх шкіл Нью-Йорка.

Одним з найоригінальніших художників неопримітивістів Америки мистецтвознавці називають уродженця Златополя Вільгельма (Володимира) Доріані (1890-після 1948). У Нью-Йорк юнак прибув у 1911 році. Після натуралізації, мріючи стати співаком, поїхав у Європу навчатися вокальному мистецтву. З 1922 по 1934 рік жив у Росії, де й написав у день свого народження першу картину „Балерина”, сюжет якої нав'язаний сновидінням. Московський художник, якому Доріані показав своє творіння похвалив його, але уроки давати відмовився, пославшись на те, що автор надто оригінальний для навчання. У 30-х рр. ХХ ст. твори Доріані почали з'являтися спочатку у Вашингтонському сквері на щорічних виставках картин на свіжому повітрі, потім – у галереї Гаррімана, і, нарешті – у 1939 році вони були прийняті до Музею сучасного мистецтва. Проте більшість його полотен знаходиться у приватних колекціях.

Найвідоміші картини: „День прапора”, „Футбол” та ін. Твори Доріані вирізняє цілком несподівана композиція, невміла компоновка предметів, що компенсується природженим відчуттям кольору, гумором та життєрадісністю. Незнання законів перспективи зближує його роботи з японськими майстрами гравюри. Улюблені теми - театральні лаштунки, повсякденне життя американців.

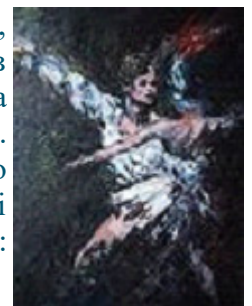
Єдина єлисаветградка, представниця прекрасної статі, виявлена нами серед видатних діячів американської культури, **Ірина Павлівна Белотолькіна** (до заміжжя Рудакова) (1913-2009) – художник, кутюр’є (під іменем Ірина Roublon), дизайнер, меценат. Її життя, яке почалося в Єлисаветграді, настільки насичене драматичними подіями, що заслугове на те, аби стати сюжетом для захоплюючого роману. Дівчинка рано залишилась сиротою: батько генерал Павло Рудаков загинув під час громадянської війни. Мати померла від тифу. Подолавши 8-річною дівчинкою майже 1000 км, Ірина дісталась до Москви, а звідти у 1922 році - нелегально до родичів в Естонію, згодом була переправлена до Франції. У 1928 р. переїхала в США, де вже жив її брат. Ази мистецтва почала освоювати у Франції, продовжила в Америці, закінчивши школу дизайну у Нью-Йорку. Займалася спортом, була чемпіонкою США з фехтування (1937), працювала тренером. У 1942 вийшла заміж за спортсмена (гімнаста, футболіста, вершника і фехувальника) та інженера (розробляв вентиляційні та холодильні системи для корпорацій) Костянтина Белотолькіна (1905-1996). У 1945 році відкрила в Сан-Франциско першу судію-салон, створила колекцію з 118 жіночих капелюшків для великого балу (зберігаються у Музеї мистецтв у Сан-Франциско). У 1950 році відкрила в Сан-Франциско власне ательє, де розробляла і продавала одяг (сукні, костюми, пальто) під маркою Ірина Roublon (на знімку зліва логотип фірми). Її називали „Коко Шанель Північного побережжя”.

Творчість Белотолькіної високо цінував Крістіан Діор та інші видатні кутюр’є. У 1953-му розробила костюми для постановки опери Пуччіні в міланському театрі Ла Скала. Протягом всього життя покровительствовала оперному театру Сан-Франциско.

У 1961 розробила програму модотерапії для психічно хворих людей, яка з успіхом застосовувалась навіть у Парижі. Вона дружила з видатними артистами балету Р.Нурієвим, М.Баришниковим (написала декілька його портретів). Зібрала унікальну колекцію яєць Фаберже. Регулярно влаштовувала в Сан-Франциско святкування російського Різдва і Пасхи. З 1960 по 1985 рік створила велику кількість портретів і натюрмортів, які експонувалися на багатьох виставках (на знімках: портрети матері та Михайла Баришникова).

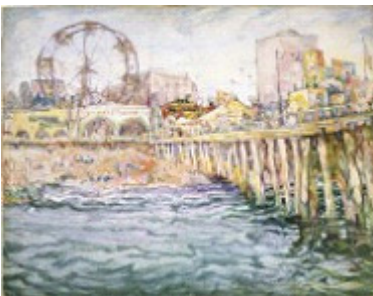
Наш Єлисаветград подарував Америці видатного художника ХХ століття **Джона Венгера** (1881-1976), знаменитого сценографа, живописця і графіка. Про таких, як він, кажуть – народився художником. Адже Яків (таке його справжнє ім’я) почав малювати з трьох років. Навчався хлопець у Єлисаветградській гімназії, де викладачі звернули увагу на його хист до малювання і порадили батькам 13-річного гімназиста звернутися в Імператорську Академію мистецтв з клопотанням дозволити йому навчатися в Одеському художньому училищі. З 1900 по 1903 рік перебуває у цьому художньому закладі. До Америки, де жив його дядько - власник крамниці у штаті Нью-Джерсі, - Яків Венгер виїхав у 1903 році. Заробляв на життя моделюванням жіночого одягу та ювелірних виробів. Після цього вступає до Нью-Йоркської академії дизайну.

Надзвичайно глибоке, новаторське розуміння співвідношення кольору і світла сприяє тому, що Венгер стає знаменитим передусім як театральний художник, зробивши революцію в художньому оформленні спектаклів. У 1916 році була влаштована його перша персональна виставка в Нью-Йорку, яка отримала

чудові відгуки. Її відвідав відомий актор Френк Конрой (1890-1964), який запропонував Венгеру оформити на відкриття Грінвіч Вільдс театру спектакль за п'єсою тоді ще маловідомого драматурга Юджина О'Ніла (1888-1953). Після тріумфальної прем'єри автор (у майбутньому лауреат Нобелівської премії) О'Ніл сказав Венгеру: „Молодий чоловіче, відтепер весь світ буде знати вас!” Його називали „майстром-колористом”, „творцем графічної симфонії”. Венгер був художнім керівником провідних бродвейських театрів. Багато працював у Метрополітен Опера, Бостонській опері та інших театрах. У 1919 році йому було замовлено виготовити ескізи декорацій до американської прем'єри балету „Петрушка” І.Стравінського та до багатьох інших постановок, які увійшли в історію американського театрального мистецтва.

А ще Венгер отримав світове визнання як живописець та графік (писав тематичні композиції, портрети, пейзажі, натюрморти, мініатюри та акварелі), в яких найбільш повно відбилась його художня бачення. Впродовж життя художника було влаштовано 25(!) персональних виставок у США, Канаді та багатьох країнах Європи.

Венгер потрапив у компанію з 6 найвидатніших американських художників, на честь яких була випущена серія марок з їхніми картинами. Вражає виняткова працездатність уродженця Єлисаветграда.

Понад 30 років він віддав педагогічній діяльності, будучи заслуженим професором кафедри живопису університету Нью-Мехіко.

Твори Венгера представлені в експозиціях кращих музеїв: Музей міста Нью-Йорка, Метрополітен-музей, Бруклінський музей, Музей сучасного мистецтва, Смітсонівський інститут, у музеях Ізраїлю та інших країн. В пам'ять про Венгера Національне товариство художників акварелістів США заснувало премію його імені. Творам нашого земляка

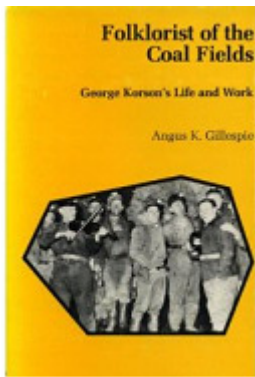

притаманний особливий неповторний стиль, наповненість глибоким духовним змістом, який буквально зачаровує глядача. Дослідники творчості Венгера відзначають, що його мистецтво існує поза часом, воно спрямоване у майбутнє і так само буде хвилювати прийдешні покоління. На знімках: твори Д.Венгера.

Маємо серед видатних американців – наших земляків – навіть фольклориста. Це уродженець Бобринця Джордж Корсон (1899-1967). Батьки (їхнє справжнє прізвище Корзун) емігрували до Америки, коли хлопцеві виповнилося 7 років (1906). Після короткого перебування у Брукліні родина переїхала у шахтарське місто Уїлкс-Барр, штат Пенсільванія. Після закінчення середньої школи почав працювати у місцевій газеті. У 1921-1922 р.р. навчався у Колумбійському університеті, але через брак коштів змушений був повернутися в Уїлкс-Барр, де почав збирати шахтарський фольклор (пісні, легенди, оповідання тощо). Корсона називають „батьком професійних досліджень фольклору в США”.

Його величезна наукова спадщина (144 контейнери рукописів, 3 контейнери фотографій, 23 диски, 76 аудіокасет) зберігається у Бібліотеці Конгресу США. Джордж Корсон – автор численних фольклорних досліджень штату Пенсільванія (11 друкованих праць). На відміну від своїх попередників, які збирали фольклор у сільській місцевості (фермери, ковбої, лісоруби і т.п.), Корсон

записує усну народну творчість індустріального середовища, тобто промисловий фольклор у змішаному етнічному й соціальному контексті. У 1927 році побачила світ його головна книга, в якій він зібрав пісні й балади шахтарів Пенсільванії (перевидана у 1947). З 1936 року – президент фольклорного товариства Пенсільванії, незмінний директор фольклорного фестивалю штату. У 1957 р. отримав престижну стипендію Гуггенхайма, у 1960 р. – премію Американського фольклорного товариства. В 1981 році у США побачила світ книга А.Гілліспі „Фольклорист вугільних родовищ. Життя і праці Джорджа Корсона”.

Уродженка Златополя **Міллі Віткоп** (справжнє прізвище Вітковська Емілія) (1877-1955) – політична і громадська діячка (анархо-синдикалістка та феміністка) - стояла біля витоків гендерного руху. У 1894 році дівчина емігрувала в Англію. Зблизилась там з групою єврейських анархістів, великий вплив справив на неї теоретик анархізму Петро Кропоткін. У 1895 році познайомилась з видатним діячем анархо-синдикалістського руху, публіцистом Рудольфом Рокером (1873-1958), стала його цивільною дружиною. З 1898 року випускала разом з чоловіком на мові ідиш легендарну анархістську газету "Арбайтер Фрайнд" ("Друг робітника") та журнал "Жерміналь" (з 1900), вела антивоєнну пропаганду під час Першої світової війни. Подружжя часто відвідували відомі анархісти: Кропоткін, Махно, Малатеста, Дуррути, Салвочеї та ін. **На знімку, зробленому в Лондоні в 1912р., Міллі Віткоп сидить праворуч; за нею Рудольф Рокер.** Коли у 1898 році пара прибула в США, то їх не пустили в країну

через категоричну відмову юридично оформити свій шлюб і відправили тим же пароплавом в Англію. Репліка Моллі на захист позашлюбного кохання стала крилатою, вона буквально облетіла світ: „Кохання завжди вільне. Коли воно втрачає свободу, то стає проституцією”. У 1918 р. подружжя переїздить у Берлін, де займається створенням анархо-синдикалістської профспілки. У 1920 р. Моллі засновує в столиці Німеччини Спілку жінок. У 1921 році на національному конгресі у Дюссельдорфі жіночі організації утворюють Спілку жінок-синдикалісток Німеччини, Віткоп написала її статут. У ті часи Віткоп багато уваги приділяє гендерному питанню. Вона вважає, що жінка зазнає подвійної експлуатації, як від капіталістичної системи, так і від чоловіків. Тому жінки мають активно боротися за свої соціальні і статеві права, а виконувана ними домашня робота (передусім народження, догляд і виховання дітей) повинна бути прирівняна до найманої праці, так само цінуватися та оплачуватися. У цій боротьбі з чоловіками за рівноправні відносини в сім'ї жінки-домогосподарки, вважає вона, можуть використовувати навіть бойкот. У 1933 році після підпалу рейхстагу подружжя емігрує до Америки. В США Віткоп з Рокером поселилась у Комуні своїх однодумців біля озера Мохеган; вони активно займаються лекційною діяльністю, пропагуючи ідеї анархо-синдикалізму, багато пишуть на ці теми. Під час Другої світової війни Віткоп зайняла чітку антифашистську позицію, відмовившись від притаманного їй пацифізму. Вона симпатизувала сіоністському руху, проте скептично ставилася до того, що створення національної держави може вирішити „єврейське питання”. Міллі підтримала ідею подвійного громадянства, розроблену Мартіном Бубером. Її син Фермін Рокер (1907-2004) став знаменитим художником-реалістом. Його картини зберігаються у Бібліотеці Конгресу США, у багатьох музеях та приватних збірках (зокрема у лідера „Роллінг Стоунз” Міка Джагера). У 1948 році Фермін Рокер намалював портрет матері (на знімку вгорі).

А уродженець Єлисаветграда, вихованець Єлисаветградської громадської чоловічої гімназії Ярров Берnard Ілліч (1890-1973), опинившись після 1917 року в США, закінчив юридичну школу

Колумбійського університету. Працював у адвокатській конторі Джона Фостера Далласа (1888-1959), директора ЦРУ з 1953 по 1961 рік, рідний брат якого Аллен Уелш Даллес (1893-1969) був держсекретарем США (1953-1959). Саме вони визначали зовнішньополітичний курс Америки у ті роки. Наш земляк виконував відповідальні доручення братів Даллес. Так, під час Другої світової війни у Лондоні виступав у ролі зв'язківця з європейськими урядами у вигнанні. Був членом американської делегації на установчій конференції ООН у Сан-Франциско. Став одним із засновників радіостанції „Вільна Європа” (1952), її віце-головою.

Звісно, ми згадали далеко не всіх видатних американців „єлисаветградського походження”. Нам, дійсно, є ким пишатися! Унікальність, історична доля та призначення Єлисаветграда, очевидно, й полягає в тому, щоб дарувати світові видатних людей!

P.S. Ідея перейменувати Єлисаветград (Кіровоград) у Златопіль видається доволі сумнівною з багатьох причин. Насамперед, Златопіль впродовж майже всієї своєї історії був єврейським містечком і „нашим” став лише у 1959 році, коли його приєднали до Новомиргорода. Доти він підпорядковувався Чигиринському повіту Київської губернії (пізніше Черкаської області). Це містечко дало світові стільки видатних людей, що назвавши Златополем Кіровоград, ми не тільки заплутаємося самі (де й хто насправді народився!), а й остаточно введемо в оману істориків та біографів з інших країн.